

Gezonde mensen op een gezonde planeet

Klimaatresistente gezondheidssystemen en klimaatgerichte gezondheidsacties zijn voor Enabel prioritair om de gezondheid van mensen en de planeet te beschermen in een wereld die getroffen wordt door klimaatverandering, vervuiling en verlies van biodiversiteit (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC, 2022).

Inleiding

Klimaatverandering bedreigt onze gezondheid direct en indirect. Volgens het Institute for Global Health in Barcelona veroorzaakte extreme hitte meer dan 47.000 doden in Europa in 2023. De Wereldgezondheidsorganisatie schat dat er de volgende decennia door een toename aan ziektes ten gevolge van de klimaatverandering jaarlijks 250.000 extra doden zullen vallen. Laag- en middeninkomenslanden met zwakke gezondheidssystemen zijn bijzonder kwetsbaar voor overstromingen, hittegolven, veranderende ziektepatronen en psychische aandoeningen (WHO, 2024). Daarom moeten die gezondheidssystemen dringend worden versterkt en aangepast.

Gezondheidssystemen kunnen ook bijdragen aan klimaatmitigatie door hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen, hun energie-efficiëntie te verbeteren en gezonde gewoonten te bevorderen (WHO Foundation, 2025). Tot slot is gezondheid een strategisch aandachtspunt in de klimaatmaatregelen voor kwetsbare landen (UNFCCC, 2023).

Gezondheidssystemen zijn van cruciaal belang bij het voorkomen en bestrijden van klimaatverandering. Zonder krachtige, mensgerichte slimme klimaatactie gaat mogelijks tientallen jaren van vooruitgang verloren. Kwetsbare gemeenschappen zullen het hardst worden getroffen. Enabel wil ervoor zorgen dat gezondheid een drijvende kracht voor verandering wordt in het klimaatbeleid.

Positionering

Enabel erkent de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met klimaatverandering en de noodzaak om gezondheidssystemen aan te passen. Enabel stelt mensen centraal, versterkt de veerkracht van gemeenschappen en bouwt klimaatbestendige gezondheidssystemen. Het ondersteunt acties die de gezondheid ten goede komen, zoals toegang tot schone energie, een gezonde leefomgeving en duurzame stadsontwikkeling. Deze aanpak is inclusief en duurzaam en positioneert zich op het snijvlak van klimaatrechtvaardigheid en gezondheidsgelijkheid.

De slimme klimaataanpak van Enabel

De klimaatactie op het gebied van gezondheid richt zich op vijf belangrijke aspecten:

Klimaatresistente gezondheidssystemen

Enabel draagt bij aan klimaatresistente gezondheidssystemen door het klimaat te integreren in de gezondheidsinfrastructuur: in Burundi bijvoorbeeld worden bioklimatische principes toegepast in het ontwerp van gezondheidsinfrastructuur en wordt de infrastructuur uitgerust met systemen voor hernieuwbare energie. In nieuwbouwziekenhuizen en gezondheidscentra in Niger wordt steeds meer rekening gehouden met klimaatrisico's zoals hittegolven en overstromingen en wordt het gebruik van zonne-energie gestimuleerd. In andere landen wordt hernieuwbare energie systematisch gepromoot om de koolstofintensiteit te verminderen en de energiezuikerheid te verbeteren.

Enabel versterkt ook mechanismen voor vroegtijdige waarschuwing, paraatheid en crisisbeheer, zoals in Mozambique met de modernisering van geïntegreerde vroegtijdige waarschuwingssystemen, verbeterde voorspellingen van overstromingen en droogte, en verbeterd bestuur met betrekking tot verlies en schade (Enabel, 2024a).

Door samen te werken met de Afrikaanse centra voor ziektebestrijding en -preventie draagt Enabel bij aan de versterking van de instellingen voor volksgezondheid, de personeelscapaciteit en de lokale productie van gezondheidsproducten, waaronder vaccins en diagnostica. De samenwerking helpt landen beter te anticiperen en te reageren op gezondheidsbedreigingen, inclusief die situaties die worden versterkt door klimaatverandering. Dat doen ze door te investeren in toezicht, laboratoriumsystemen en paraatheid voor noodsituaties (Enabel, 2024b).

De strijd tegen klimaatgerelateerde ziektes

We zien ziektes toenemen die een duidelijk verband hebben met klimaatverandering. Door vectoren overgedragen ziektes zoals malaria verspreiden zich snel, en door water overgedragen ziektes zoals cholera raken moeilijk onder controle. Ook noteren we achterstand in de groei en ondervoeding, en nemen psychische gezondheidsproblemen (stress, milieu-angst, depressie, geweld en zelfmoord) sterk toe.

Enabel ondersteunt projecten die de lokale capaciteit voor ziektepreventie, -toezicht en -respons versterkt in kwetsbare regio's. In Niger en Burundi helpt Enabel in de strijd tegen malaria, met financiering van België en de Gates Foundation. In andere landen draagt Enabel bij aan de strijd tegen zoönosen, zoals ebola en de slaapziekte (Democratische Republiek Congo) (Enabel, 2023a).

De leidraad daarbij is de One Health-benadering die inzet op de gezondheid van mens, dier en milieu bij de aanpak van klimaatgerelateerde ziektes. Enabel investeert in innovatie waardoor zorgverleners deze klimaatgerelateerde ziektes beter kunnen diagnosticeren en gevallen van diarree, malaria, knokkelkoorts en cholera beter kunnen opsporen en behandelen. Enabel gebruikt bijvoorbeeld kunstmatige intelligentie om de diagnose van malaria in Burundi en Niger te verbeteren (Enabel, 2024c).

In Mozambique en Tanzania helpt Enabel bij het voorkomen van klimaatgerelateerde waterschaarste en vervuiling die watergedragen ziektes in de hand werken. Door de toegang tot drinkwater en sanitaire voorzieningen te verbeteren, vermindert Enabel klimaatgerelateerde gezondheidsrisico's en verkleint de druk op vrouwen en jongeren die lange afstanden afleggen om water te halen. Water wordt ook ingezet als sociaaleconomische troef. De duurzame aanvoer van water en hygiënemaatregelen vergroten immers de veerkracht van gemeenschappen (Enabel, 2023b).

Tot slot wordt in Burkina Faso, Burundi, Niger en DRC een brede strijd gevoerd tegen ondervoeding. Ondervoeding bedreigt er immers de groei en gezondheid van meer dan de helft van de kinderen onder de vijf jaar.

Gendergelijkheid, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

Klimaatverandering verstoort gezondheidssystemen en vergroot de risico's voor de reproductieve gezondheid, vooral voor vrouwen en meisjes. Milieuschokken verergeren zwangerschapscomplicaties zoals vroeggeboorte, doodgeboorte, laag geboortegewicht en bloedingen bij de moeder. Ontheemding en een tekort aan middelen verhinderen de toegang tot essentiële gezondheidszorg voor moeders, vergroten het risico op seksueel en gendergerelateerd geweld en beperken de toegang tot gezinsplanning.

Enabel pakt deze uitdagingen aan door seksuele en reproductieve gezondheid en rechten op te nemen in

klimaat- en gezondheidsprogramma's, en deze essentiële zorg wordt verzekerd door gezondheidssystemen te versterken. In Guinee, Senegal, Burkina Faso, de DRC en Benin zet Enabel klimaatresistente gezondheidssystemen op voor moeders door verbeterd vervoer in geval van nood, beveiliging van de toeleveringsketen van anticonceptiemiddelen en medische benodigdheden, en lokale dienstverlening aan vrouwen tijdens klimaatnoodsituaties. Onze acties in Tanzania en Mozambique tonen hoe strategieën voor klimaatadaptatie die voorrang geven aan universele toegang tot gezinsplanning en gezondheidszorg voor moeders, gemeenschappen veerkrachtiger maken en gendergelijkheid en reproductieve rechten bevorderen.

Gezondere en meer duurzame gewoonten

Enabel stimuleert het gebruik van schone energie en de vermindering van de druk op natuurlijke ecosystemen door middel van lokaal aangepaste oplossingen. Enabel draagt bij aan een lagere uitstoot van broeikasgassen door schoon koken en energiewinning uit organisch afval te promoten. In Ivoorkust ligt de nadruk op het versterken van duurzame waardeketens voor schoon koken en het valoriseren van biomassa uit de land- en bosbouw. In Senegal en Burkina Faso worden efficiënte technologieën voor de productie van houtskool, verbeterde fornuizen en alternatieve brandstoffen zoals biogas en briketten geïntroduceerd om de druk op bosecosystemen te verminderen (Enabel, 2022).

Enabel ondersteunt inclusieve stadsplanning en klimaatresponsief ontwerp voor betere leefomstandigheden en gezondheidsresultaten, zoals gemeenschapsplanning om de toegang tot afvaldiensten te verbeteren en de openbare ruimte terug te winnen voor groene, gezonde buurten (Enabel, 2024d & 2024e). Stedelijke vergroeningsinitiatieven en groene corridors dragen bij aan koelere steden en minder hittegerelateerde ziektes. Enabel bevordert het elektrisch vervoer in Tanzania, Oeganda en Burundi en draagt zo bij aan verminderde luchtvervuiling en een gezonder stedelijke omgeving (Enabel, 2025).

Bij het vergroten van het bewustzijn en de veerkracht van de gemeenschap ten aanzien van milieurisico's doet Enabel ook een beroep op burgerwetenschap en stedelijke innovatie. Het bevordert de co-creatie van oplossingen met de bewoners via innovatieve burgerparticipatie zoals stedelijke proeftuinen (Tanzania). Door participatie kunnen bewoners focussen op lokale uitdagingen en worden innovatieve oplossingen getest die bijdragen aan een klimaatneutrale, leefbare en gezonde stad.

Integratie van gezondheid in het klimaatbeleid

Enabel ondersteunt partnerlanden bij het integreren van gezondheid in nationaal klimaatbeleid, waaronder de nationaal bepaalde bijdragen, nationale aanpassingsplannen en nationale aanpassingsplannen voor gezondheid. Door de samenwerking te bevorderen tussen ministeries van volksgezondheid, financiën en milieu, bepleit Enabel de integratie van gezondheid in beleidsbeslissingen. Dankzij partnerschappen, met name via zijn betrokkenheid bij The Coalition of Finance Ministers for Climate Action, versterkt Enabel gezondheid in klimaatbestuur.

Door gebruik te maken van zijn expertise kan Enabel klimaat-financiering inzetten om gezondheidssystemen te versterken, klimaatgerelateerde ziektes te bestrijden en de veerkracht van kwetsbare gemeenschappen te vergroten.

Enabel is een belangrijke partner voor grote fondsen zoals het Green Climate Fund, die de nexus klimaat-gezondheid willen operationaliseren. Als Enabel bijdraagt aan gezondheidsinitiatieven binnen het internationale kader voor klimaatfinanciering en bilaterale kaders, stemt het zijn technische expertise af op de prioriteiten van donoren. Zo kan de kloof tussen mondiale klimaatengagementen en lokale gezondheidsactie overbrugd worden.

Aanbevelingen

- 1. De nexus klimaat-gezondheid als prioriteit opnemen in alle programma's.** Eenvoudige en innovatieve acties gericht op infrastructuur, systemen voor vroegtijdige waarschuwing (voor hittegolven en ziektes), zorgverleners, klimaatgevoelige toeleveringsketen en het gebruik van hernieuwbare energie kunnen gemakkelijk worden opgenomen in alle programma's, met een grote impact op de klimaatadaptatie en -mitigatie. Een One Health-benadering die de verbanden tussen gezondheid van mens, dier en milieu erkent, is essentieel. Zorgverleners moeten sterke pleitbezorgers zijn voor slimme klimaatacties en systematisch werken aan veerkrachtige gezondheidssystemen.
- 2. Nationale beleidsvorming versterken door de dubbele verankering.** Door tegelijk te werken

met lokale gemeenschappen én nationale ministeries kunnen beleid en praktijk op elkaar worden afgestemd. Deze dubbele verankering zorgt ervoor dat het klimaatgezondheidsbeleid zowel wetenschappelijk onderbouwd als uitvoerbaar is, dat lokale ervaring een impact heeft op het nationaal beleid terzake en dat het beleid van bovenaf effectief de steun geniet van de bevolking. Deze aanpak versnelt de beleidsontwikkeling, vermindert tekortkomingen in de uitvoering en zorgt voor blijvende verandering.

- 3. Samenwerking met verschillende belanghebbenden bevorderen.** Versnelde samenwerking tussen ontwikkelingsagentschappen, nationale overheden, de private sector en de civiele maatschappij is essentieel. De inzet van de expertise en de netwerken van Enabel om die partnerschappen te versterken, zorgt voor verbeterde coördinatie van de acties, gedeelde verantwoordelijkheid en veerkracht op de lange termijn.
- 4. Klimaatfinanciering hervormen zodat ze ook lokale gezondheidssystemen versterkt.** De huidige klimaatfinanciering gaat vaak voorbij aan lokale gezondheidssystemen, ondanks hun cruciale rol in de klimaatadaptatie. Het bevorderen van directe, meerjarige financiering van lokale gezondheidssystemen in kwetsbare gebieden, vereenvoudigde procedures voor efficiënte schuldenruil en gemengde financieringsinstrumenten zijn cruciaal om ervoor te zorgen dat de middelen terecht komen bij eerstelijnszorgverleners en lokale gemeenschappen en dat geschikte oplossingen worden toegepast.

Klimaatverandering & impact op de gezondheid

Klimaatrisico's en risicopaden

Extreme hitte

Extreem weer

Gewijzigde
vectorverspreiding

Waterschaarste

Stijgende
zeespiegel

Voedselveiligheid

Impact op de gezondheid

Ziekte en overlijden door hitte

Reproductieve gezondheid en gendergeweld

Psychische aandoeningen

Besmettelijke ziektes

Ondervoeding en voedselonzeekerheid

Door water overgedragen ziektes

Impact op de gezondheidssystemen

Toegenomen vraag naar gezondheidszorg

Verstoord gezondheidsaanbod

Grotere gezondheidsongelijkheid

Besluit

De urgentie op het gebied van klimaat en gezondheid vraagt om een gecoördineerde, multisectorale en mensgerichte aanpak. Door op lokaal niveau genderresponsieve en inclusieve klimaatstrategieën te implementeren via de dubbele verankering, speelt Enabel een sleutelrol in het

samenbrengen van mondiale klimaatdoelstellingen en tastbare gezondheidsresultaten. Om de gezondheid en het welzijn van kwetsbare mensen te beschermen, engageert Enabel zich tot respectvolle partnerschappen, op feiten gebaseerde actie en langetermijnimpact.

Referenties

- Countdown 2030, 2024. [Integrating sexual and reproductive health and rights with climate adaptation and resilience](#).
- Enabel, 2022. [Financement climatique de la Région Wallonne complémentaire aux interventions Enabel PTCS-Burkina Faso et Sénégal et Latawama](#). beschikbaar op OpenEnabel.
- Enabel, 2023a. [An integrated Health System Strengthening Approach to Reduce the Burden of Malaria in Africa](#).
- Enabel, 2023b. [Water and Sanitation Kigoma Region Project \(WaSKiRP\) - Phasing out](#). beschikbaar op OpenEnabel.
- Enabel, 2024a. [Debt for Climate Swap - Mozambique](#).
- Enabel, 2024b. [Africa CDC and Enabel strengthen collaboration to reinforce health systems capacity in Africa](#).
- Enabel, 2024c. [Amélioration du diagnostic du paludisme au Burundi](#): lancement d'un outil-pilote innovant.
- Enabel, 2024d. [SANITA villes propres 3.0](#) - Atténuation des changements climatiques via la gestion des déchets et leurs valorisations.
- Enabel, 2024e. [Strengthening advocacy for gender and women's empowerment in Guinea](#). beschikbaar op OpenEnabel.
- Enabel, 2025. [Ecologische en veerkrachtige infrastructuur: altijd en overal](#), Position Paper.
- European Commission, 2022. [EU Global Health Strategy: Better Health for All in a Changing World](#). 2022
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 2022. [What is the Triple Planetary Crisis?](#)
- UNFCCC, 2023. [Approaches to address Loss and Damage associated with Climate Change impacts in developing countries](#).
- World Health Organization (WHO), 2024. [COP29 special report on climate change and health](#): Health is the argument for climate action. Geneva: World Health Organization
- WHO Foundation, 2025. [Five Fast Facts on Healthcare's Climate Footprint](#).

**Belgisch agentschap
voor internationale samenwerking**
Naamloze vennootschap van publiek
recht met sociaal oogmerk

Hoogstraat 147
1000 Brussel, België
T + 32 (0)2 505 37 00
info@enabel.be
www.enabel.be

Redactie
Dr. Stefaan Van Bastelaere, Simon Calcoen, Lou Compennolle, Charlotte Taylor

Eindredactie
Sonia Gsir

Gepubliceerd in het Nederlands, Frans en Engels.

België
partner in ontwikkeling